

Filosofía y Letras - Pablo de Santis

Proclamar que l'emperador va despul·lat (que aquell llibre del qual tothom parla cau de les mans tan bon punt intentem llegir-lo) té un punt de transgressió i proporciona un cert simulacre de justícia, però el vessant més satisfactori d'aquesta feina és el contrari, és a dir, descobrir un llibre i proclamar-ne les virtuts. Això és el que m'ha succeït *amb Filosofia y Letras*, de Pablo de Santis (Buenos Aires, 1963).

En una primera lectura, aquesta novel·la consisteix en una paròdia dels vicis més recurrents de la institució universitària, en especial en l'àmbit de les lletres. No és difícil recordar casos semblants al de l'especialista en un escriptor –sempre mort, sovint mediocre– que es baralla amb altres especialistes, que oculta informacions, que organitza congressos i contracongressos per mantenir el monopoli de la investigació, que utilitza l'escriptor indefens per al seu propi benefici. Tampoc resulta cap novetat que la rivalitat entre diferents universitats imposi les línies d'investigació. La caricatura esdevé esperpèntica quan descobrim que l'especialista ha inventat l'escriptor, n'ha dissenyat la biografia i després ha buscat un grafòman psicòpata que li escrigui l'obra, i més tard un becarí anònim que en faci l'edició crítica. Però la novel·la esdevé hiperbòlica quan una de les especialistes (la que inclou en el currículum una experiència sexual amb l'escriptor) és assassinada per un altre investigador per motius diguem-ne laborals. David Lodge ha escrit uns quants llibres sobre les intimitats dels campus, però cap de tan macabre com aquest.

La grandesa de *Filosofía y Letras*, però, és que admet altres lectures, menys umbilicals però potser per això mateix més fecundes. Alguns personatges permeten una reflexió sobre la futilitat de les aparences, sobre la dictadura de la incertesa, sobre les delicades relacions entre realitat i imaginació, sobre les paradoxes de la identitat. Em refereixo al detectiu universitari que posseeix una càtedra portàtil d'indiciologia, a l'iconoclasta verbal que amaga una vida mediocre i integrada. La millor troballa, però, és la de l'autor que escrivia sonets sobre el foc i després els cremava, el mateix autor de qui es conserva un sol conte transcrit en versions innumerables. La tasca de reconstruir l'original a partir de les infinites versions -orals, escrites, apòcrifes, anteriors- concilia els treballs d'Hèrcules, Sísif i Jacques Derrida. Els especialistes universitaris de la novel·la són grisos, falsos i mesquins, però, ¿no són el reflex fidel d'una societat filisteia que considera de bon to que un escriptor pateixi trastorns psicològics, i que alhora patrocina el safareig públic sobre la seva vida íntima?

Potser la gran virtut de *Filosofía y Letras* és que es tracta d'una novel·la ondulant com les dels grans escriptors. Pablo de Santis sap que no hi ha res tan avorrit com dir-ho tot, i es dedica a insinuar, a suggerir línies argumentals que el lector completa amb plaer. Els diàlegs, breus i suggeridors, recorden els que va escriure

Faulkner per a algunes pel·lícules inoblidables. Més d'una imatge del llibre està destinada a quedar impresa en la memòria. Una de les més perdurables és la de l'edifici ruïnós i inundat de l'Institut de Literatura Nacional, un edifici que inclou zones abandonades, on es podreixen les columnes de tesines i de revistes especialitzades, i on viu una mena de fantasma de l'Òpera que no assassina per motius sentimentals, sinó literaris. Joc i mort: aquesta és la cruïlla de la literatura, plasmada en una novel·la lleugera i tensa com els contes zen que explica un dels seus personatges.